

Documente privind activitatea arhitectului N. Gabrielescu pentru restaurarea Turnului Golia din Iași

Acum mai bine de un secol, unul din monumentele cele mai semnificative ale Iașilor, care, împreună cu vecinătățile sale, constituie, în prezent, singurul model de cetate medievală de apărare din fosta capitală a țării Moldovei, fusese condamnat să dispară. Desigur, este vorba despre Turnul Golia, cel ce străjuiește biserica purtând același nume și pe care, la anul 1652 Paul de Alep o descria în cuvinte foarte elogioase¹.

Impunătorul turn, iar mai târziu, în anii 1667–1668, și zidurile înalte — cu cele 4 bastioane ce înconjurau biserica —, au devenit un principal loc de adăpost, în vremuri tulburi, pentru averile mișcătoare ale cetățenilor, și, datorită poziției sale, prin care domina așezarea, sute de ani la rând, zidirea va constitui cel mai puternic punct de apărare a orașului.

Devastat de incendii, șubrezit de cutremure, surpat de bătrânețe, Turnul Golici era, la sfârșitul veacului trecut, o ruină, prezentând un real pericol pentru locuitorii Iașilor, astfel încât, la 14 aprilie 1886, celebrul arhitect francez Lecomte de Noüy își comunică opinia potrivit căreia nu poate fi restaurat. A fost nevoie de curajul arhitectului român N. Gabrielescu, omul care se va angaja într-o muncă de pionierat în acel timp la noi: conservarea și restaurarea monumentului. „Am ținut să nu se dea jos o clădire veche, oricare ar fi starea ei—mărturisirea arhitectul N. Gabrielescu la 26 decembrie 1889—pentru că distrugerea unui suvenir istoric este o nelegiuire ne-reparabilă”².

În virtutea acestui crez nobil, arhitectul N. Gabrielescu începe lucrarea în anul 1888. Pentru început, este dărâmată partea adăugită la 1854, a cărei construcție era diferită total în raport cu partea inferioară. Partea superioară era realizată într-o arhitectură de factură clasică, din piatră de talie cioplită spre deosebire de partea inferioară, construită în stil moldovenesc, din piatră brută³. Dărâmarea părții de sus a turnului fiind executată, arhitectul N. Gabrielescu trece la restaurarea definitivă a monumentului, evident, în limita modestelor fonduri avute la dispoziție. De altfel, lipsa acestora va conduce la întreruperea lucrării pentru mulți ani, ani în care arhitectul va trebui să lupte cu îndârjire spre a convinge forurile în drept asupra valorii monumentului și a necesității restaurării sale.

Abia în anul 1898, pe baza devizului general al lucrării privind restaurarea completă a turnului, bastioanelor și zidurilor, prin Jurnalul Consiliului de Miniștri, se aprobă sumele necesare⁴. La 10 iulie 1899, planurile complete pentru restaurarea „cetății Golia” din Iași sunt predate Comisiei Monumen-

¹ *Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, București, 1976, p. 39–42. Vezi și Sever Zotta, *Mănăstirea Golia — schiță istorică*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, XVII, 1942, fasc. 41, p. 112.

² Arh. St. Buc., fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dosar 789/1891, f. 78 (Vezi doc. nr. 1).

³ N. Ghica-Badesti, *Mănăstirea Golia. Studiu arhitectonic*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, XVII, 1942, fasc. 41, p. 138–139.

⁴ Arh. St. Buc., fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dosar 789/1891, f. 167.

telor Istorice. C.C. Arion, în calitate de președinte, semnează referatul asupra lor. „Planurile corespund perfect ideii de restaurare istorică și arhitecturală. Comisia le aprobă”⁵.

În cele ce urmează, publicăm trei raporte inedite⁶ ale arhitectului N. Gabrielescu din perioada 1889—1893, ce, cu puterea de convingere a documentului original, sunt revelatorii în privința înaltului său profesionalism, a aleșelor sale calități morale, a curajului și devotamentului, a dragostei pentru adevăr și, nu în ultimul rând, a iubirii adânci pentru neamul românesc și pentru trecutul său istoric, a încrederii neclintite într-un viitor mai bun. Căci, așa cum spunea el, monumentele istorice „sunt simbolul concepției neamului și firul care ne leagă cu trecutul, și numai cultul trecutului ne dă încredere pentru viitor”⁷. Aceste mărturii sunt și o tulburătoare lecție din partea unui arhitect al altor decenii, la care este bine să medităm.

IOANA BURLACU

1

1889 decembrie 26, Iași. Raport al arhitectului N. Gabrielescu către ministrul cultelor și instrucțiunii publice privind starea Turnului Golia și necesitatea restaurării lui.

Iași, 26 decembrie 1889

Restaurarea Turnului Golia
nr. 145

Domnule Ministru,

Însărcinat anul trecut de Domnia Voastră cu dărâmarea în parte a Turnului Golia și cu reparația sa previzorie — cred respectuos, Domnule Ministru, că e de trebuință să vă arăt situața lucrărilor până astăzi și felul cum au fost conduse.

Mai întâi, vă rog, Domnule, Ministru, a-mi permite să vă arăt prin ce împrejurare s-a început reparația acestui turn.

Dese ori și mai cu seamă primăvara, cădeau cărămizi întregi și moloz din vârful Goliei. Crăpături colosale de câte 10 centimetri lărgime se vedeau la partea de jos a zidăriei, încât nu îndrăznea nimeni să mai treacă pe sub turn.

S-au numit comisii în diferite rânduri pentru a-și da părerea asupra solidității și asupra mijloacelor de întrebuințat și se decisese totala sa dărâmare.

În anul 1886, însărcinat fiind de minister cu adresa nr. 2154 de la 18 februarie a-mi da părerea asupra turnului și pentru a face un deviz de costul lucrărilor, am răspuns cu adresa nr. 143 de la 26 martie, același an, că restaurarea sa s-ar sui la suma de 69.000 lei. Suma fiind însă însemnată, cu raportul meu nr. 150 de la 18 mai, am fost de părere că s-ar putea da jos pe jumătate și repara provizoriu partea rămasă cu suma de 12.300 lei, așa ca să poată servi de clopotniță până cînd mijloacele vor permite a se lua măsuri mai definitive. Nu s-a făcut însă nimic.

Peste doi ani, în 1888, ministerul primește din nou reclamațiuni din partea publicului și a autorităților ca să dea jos turnul. Se face un deviz prin prefectura locală și punându-se, în licitație, rezultatul a fost că antreprenorii cereau numai ca să dărâme turnul 35.000 lei și în urmă au lăsat cu 26.000 lei, însă cu condițiunea să li se dea și materialul scos din dărâmare.

Ministerul găsiind că se cere prea mult la licitație, se adresează către domnul Lecomte prin domnul prefect Leon Negruzzi, sperând că lucrarea se va putea face mai economic deoarece ministerul dispunea de lucrările de restaurare de materiale și de personal. Domnul Lecomte însă refuză de a se ocupa de această delicată afacere.

⁵ Ibidem, f. 269.

⁶ Ibidem, f. 1—10, 77—81.

⁷ Ibidem, f. 77. (Vezi doc. nr. 3).

⁸ Ioana Burlacu, *Arhivele și arhitectura. Informații documentare privind restaurarea Turnului Goliei din Iași*, în „Revista Arhivelor”, anul I (1973), vol. XXXV, nr. 2, p. 254—259.

Atunci domnul Maiorescu fiind ministru de Culte, pe temeiul raportului meu din 1886, aflat în dosarul ministerului și care conchidea că lucrarea se poate face cu suma de 12.300 lei, mă întreabă din nou în ce condițiuni pot face dărâmarea turnului și în urma sfătuirii mele cu domnul L. Negruzzi pe atunci prefect, de a se întrebuișă lemnăria veche de la Sfântul Nicolae care a servit de schele, să se ceară 14.000 lei, în loc de 12.300 cât estimasem mai înainte, pentru a fi mai siguri că nu voi depăși creditul.

În urma propunerii mele ministrul numai decât cu telegrama nr. 9912 de la 31 august anul trecut, mă însărcinează cu darea jos în regie a turnului.

Începusem a face dărâmarea și la 1 februarie a.c. îmi dau din nou avizul că partea de jos a turnului fiind interesată și în vedere ca să nu rămână biserica fără clopotniță, să se dărâme numai pe jumătate, iar partea rămasă să se învelescă și să se repare provizoriu tot în limita sumei de 14.000 lei, și cu ordinul nr. 541 de la 15 februarie ministerul încuviințează această nouă dispozițiune.

Jumătătea de sus a turnului fu dată jos până la 1 august trecut și a costat 3.000 lei, încât dărâmarea sa totală s-ar fi suit la 6.000 lei, fiind și mai ușor de dărâmat cu cât se cobora.

Aceasta vă poate arăta, Domnule Ministru, diferența enormă dintre prețul cerut la licitație și costul real al lucrării, Și dacă eu estimasem costul la 14.000 lei, era mai mult ca un exces de precauțiune, lucrarea fiind de natură a prezenta surprize neașteptate.

Odată dărâmarea părții de sus fiind executată, când a fost să fac reparația părții de jos a turnului, în loc de a mă mărgini la o reparație provizorie, în vederea interesului artistic și istoric ce prezintă acest turn și pentru a nu sacrifică sumele în zadar cu o lucrare provizorie, am început pe cât mijloacele îmi au permis, a face restaurarea sa rațională și definitivă.

Pentru a fi însă mai lămurit în expunerea mea, cu respect vă rog, Domnule Ministru, a îmi permite să fac o repede ochire asupra trecutului acestui turn.

Monastirile noastre, mai toate așezate în punctele strategice serveau ca cetăți de apărare contra inamicului țării, după cum se făcea cu castelurile seigneuriale în Franța și în Germania în epoca feudală. Exemplele sunt numeroase mai cu seamă în Moldova unde întâlnim dese întărituri în dosul râurilor Prut și Siret care serveau ca două linii de apărare în tot lungul țării. Iașul prin poziția sa topografică, era unul din centrele importante după Huși, Suceava, capitala țării, deși bine așezată pentru apărare, era însă prea la o parte și dușmanul străbătea țara întreagă până să găsească opunerea, de aceea războinicii noștri voievozi, pentru vremuri de nevoi se coborârau cu capitala mai la vale, ca să fie mai în inima Moldovei. Iașul mic chiar prin secolul al XVII-lea după spusele cronicarilor se întindea între forturile Curtei Domnești și a Monastirei Trisfetitelor — de unde apoi mercea spre biserica Dancu și ajungeau la Golia, care era un punct mărginaș și totodată mai puternic. De la Golia orașul apuca spre Tătărași și se întindea spre Nicorița și spre mahalaua Bucșănescului de astăzi care era partea cea mai frumoasă a Iașului și locuită de aristocrația țării. De la acest punct marginea orașului o lua înapoi spre Curtea Domnească, mergând spre coasta dealului ce se pierde în valea mlăștinoasă a Bahluiului.

Partea cea mai deasă a orașului era între Târgu de Jos și Sfânta Vineri, iar Târgul de Sus se afla la marginea despre miez-de-noapte.

Monastirea Golia prin poziția ei domina orașul și era cel mai puternic punct de apărare a Iașului. Cetatea era aproape pătrată având câte un bastion la cele patru colțuri, iar pe latura de-asupra porții se ridica turnul de astăzi care servea și de clopotniță. Turnul avea mai multe etaje și într-unul se grămădeau toate bogățiile și proviziunile luptei fiind punctul cel mai tare. Prin uși laterale comunica cu bastioanele din colțuri pe un podiș de lemnărie care mercea înăuntru de jur împrejurul cetății și era așezat la o înălțime astfel ca apărătorii se poată trage asupra inamicului de pe el prin meterezele zidului înconjurător.

Bastioanele circulare erau scoase mai în afară din ziduri pentru ca să poată vedea din trânsele și trage în lungul zidurilor. În interior bastioanele acestea aveau două etaje pentru a ține mai mulți apărători. Etajele de jos aveau două guri de turnuri. Diferitele etaje ale unui bastion comunica între dănsle prin scări făcute în grosimea zidurilor.

Din tot sistemul acesta de întărituri partea care suferise mai mult a fost turnul. Asupra lui erau ațintite privirile inamicului și-i puneă foc pentru a-l distruge.

După formele sale arhitecturale și după dispoziția arcurilor la l olți cu nervure și cu ciubuce întocmai ca cele din sala zis getică, din vechea mănăstire a Trisfetitelor și probabil că partea de jos a turnului datează de la Vasile Lupu. Partea superioară este nouă ca fusese ridicată de egumenii greci la 1854.

Partea veche, adică cea de jos era rău stricată din cauza deselor focuri ce suferise. Peste tot în interior piatra plămese de foc, legături de lemn în formă de grătare la fiecare trei metri înălțime puse în zid la începutul clădirii turnului pentru a lega zidăria, putreziseră sau arseseră cu vremea, încât lăsaseră goluri peste tot în zidărie, care și dânsa nu era tocmai bine făcută, fiind lucrată din gros cu bolovani. Cutremurele preduseseră pe toate fețele crăpături neliniștitoare pentru siguranța turnului astfel, focurile și cutremurele s-au ajutat unele pe altele.

Slăbirea pricinuită de focuri a înlesnit crăparea și stricarea zidurilor la vreme de cutremure. Ca urmare zidăria se strîbea de greutate, încât la cea mai mică dezechilibrare, sau mișcare de cutremur zidul întreg putea să se rostogolească de la înălțimea lui de 50 de metri.

Pe partea de jos astfel crăpată s-a adăugat acum 35 de ani încă 15 metri zidărie în înălțime — iar crăpăturile despre care puțin se nelinișteau reparatorii pe acele vremuri le-au făcut să dispară sub o coajă de două degete de tencuială pe care o aveau totdeauna la îndemână pentru asemenea meremeteri.

Starea turnului fiind periculoasă publicul se temea să nu se întâmple vreun pericol și în urma cercetărilor făcute, găsindu-se că lucrarea ar fi prea delicată să se încerce o restaurare s-a decis totala sa dărâmare, lucrare cu care avusesem onoarea de a fi însărcinat de ministru.

Astfel turnul Golici fusese condamnat să dispară, pentru că o restaurare în starea în care era părea o îndrăzneală fără seamăn. În privința aceasta vă rog, Domnule Ministru, a îmi permite să reproduc câteva rînduri dintr-o scrisoare a domnului Lecomte din 14 aprilie 1886 când cerusem avizul său asupra acestei delicate lucrări. Și iată cum se pronunță Domnia Sa:

„Pour le tour de Golica dont vous me parlez j'estime que c'est un affaire delicate. *La reprise en sous oeuvre est dangereuse car on ne sait jamais ce qui s'est passé dans des vieilles maçonneries et les surprises peuvent être couteuses et fort desagréables pour tout le monde*”.

Cu tot sfatul puțin încurajator al domnului Lecomte am ținut însă să nu se dea jos o clădire veche, oricare ar fi starea ei pentru că distrugerea unui suvenir istoric e o nelegiuire nereparabilă.

Cui i-ar mai trece astăzi prin gând să arunce în foc un document istoric că ar fi vechi și stricat? De monumente se leagă suveniri scumpe ele sunt o mărturie văzută a veacurilor trecute a unei națiuni și un izvor de studii pentru artiști în viitor. Distrugerile unei clădiri vechi e un act fără nume pe care nici barbarii nu-l comiteau când se năpusteau asupra țării, ei dau foc monumentului și-l prădau, când aveau ce prăda.

Oricât ar fi o clădire zbuciumată de focuri și vremuri rele, nu e permis a o dărâma, și cu atât mai mult a o reface, precum nu dărâmau nici barbarii și precum nu refăceau, nici nu se reface în Asia un templu sau un palat care a suferit de asprimea vremurilor. Când se simțea nevoia de o clădire nouă, se ridica sau se ridica alta alături, nu se distrugea pentru aceasta vechea clădire, ea era lăsată pradă secolelor care puneau stăpânire pe dânsa ca de un lucru ce li se cuvenea.

Știința modernă, cu mijloacele de care dispune astăzi, cu experiența, cu capacitatea și cu tendința realistă a veacului nostru nu mai permite distrugerile și plagierile care s-au făcut în timpul din urmă. Oricât ar fi de degradată o clădire se găsesc mijloace pentru a o întări și păstra.

În Italia țara monumentelor, deși restaurările s-au început a se face în urma Franței s-a ajuns însă la o perfecțiune de studii pentru lucrările de asemenea natură. Fiecare bucătă oricât de mică ar fi și oricât de puțin interes ar avea pentru istorie și pentru artă e păstrată și pusă la locul ei cu religiozitate. Nimănui nu-i trece prin gând a pune altă piatră în locul unei pietre care există oricât ar fi ea de rea. Cu atât mai mult nu e permis a înlocui un monument vechi care există, cu altul nou care devine o plagiatură pentru artă și o povară pentru punga. Vechea clădire se curăță, se întărește, se reface părți din trînsa pentru a-i asigura soliditatea și durata ei. Acestea sunt, Domnule Ministru, mijloacele și chipurile pe care le-am întrebuițat pentru a pune pe picioare Turnul Golici, a cărei temeinicie era compromisă cu desăvîrșire.

După cum am avut onoarea, Domnule Ministru, a vă arăta aci mai sus în loc de o reparațiune provizorie am procedat la o restaurare definitivă în marginile sumelor de care dispunem și sper a avea încuviințarea Domniei Voastre, pentru aceasta. Dacă Domnia Voastră sunteți de părere a se termina restaurarea începută și a se face în același timp și întărirea zidurilor și a bastioanelor din colțuri sunt gata a vă pregăti un deviz estimativ pentru aceste lucrări al căror cost e de puțină însemnătate.

Pe lângă originalitatea sistemului de apărare și pe lângă importanța artistică cetățuia Golici astfel întemeiată ne va înlesni studiul trecutului al cărui farmec e și mai puternic când îl vedem cu ochii într-o clădire seculară.

Acestea fiind relațiunile ce aveam să vă dau sper, Domnule Ministru, că mă veți scuza dacă v-am zădărnicit timpul întinzându-mă prea mult asupra unei lucrări de mică însemnătate și vă rog respectuos a primi încredințarea deosebitei mele stime și a profundului devotament ce vă păstrez.

Arhitectul diriginte
N. Gabrielescu

2

1890 ianuarie 14, Iași. Raport al arhitectului N. Gabrielescu către ministrul cultelor și instrucțiunii publice privind estimația lucrărilor pentru restaurarea Turnului Golia.

Iași 14 ianuarie 1890

Domnule Ministru,

Conform însărcinării Domniei Voastre verbale în urma adresei mele cu nr. 145 de la 26 decembrie trecut, prin care expuneam în detalii situația lucrărilor turnului Golia, am onoare, Domnule Ministru, a ne înainta aici alăturat estimația lucrărilor pentru restaurarea Turnului și pentru consolidarea și conservarea bastionelor din colțuri și a zidurilor împrejmuitoare a cetății. Turnul trebuiește restaurat fiindcă servește de clopotniță bisericii Golia, ce ci că pentru bastioane și ziduri acestea servesc pentru ca statul să o întrebuințeze pentru construirea unui local școlar sau pentru vreo altă întrebuințare fiind foarte spațioasă și aflându-se în centrul Iașului.

Am căutat a prevedea strictul necesar pentru acestea, mai cu seamă consolidările acestea au de scop să nu se mai continue degradările căci lăsând zidurile în starea actuală s-ar pierde cu totul în curând fiindcă pe unele zidul e înclinat să se răstoarne.

În urma raportului meu citat mai sus prin care v-am arătat importanța Goliei cred că e de prisos, Domnule Ministru, să mai insist asupra trebuinței acestor lucrări care se reduc la suma de 24.000 lei.

Binevoiți vă rog, Domnule Ministru, a primi încredințarea prea deosebitelor mele considerațiuni.

Arhitect

ss. N. Gabrielescu

Arh. St. Buc., fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dosar 789/1891, f. 77. Orig.

3

1893 ianuarie 20, București. Raport al arhitectului N. Gabrielescu către ministrul cultelor și instrucțiunii publice privind starea Turnului Golia și fondurile care trebuiau alocate pentru restaurarea lui.

„Restaurarea Turnului Goliei din Iași. București, 20 ianuarie 1893.

nr. 4

Domnule Ministru.

La ordinul Domniei Voastre cu nr. 1863 din 23 iunie anul trecut prin care cereți a se arăta forma învelitoarei Turnului Golia a vă propune măsurile ce trebuiesc luate pentru închiderea circulației pe sub turn, și a prezenta totodată și un avis estimativ, cu aceasta am onoare, Domnule Ministru, a răspunde la ordinul Domniei Voastre și a vă da următoarele înștiințări.

Forma învelitearei Turnului Goliei după cercetările făcute asupra clădirii însă și a caracterului ei arhitectural trebuie să fie o învelitoare dreaptă având patru fețe cu scurgere lină. Numai ridicându-se turnul la înălțimea sa primitivă învelitoarea ce vom face va avea numai scopul de a apăra zidăria de ploii adică ca să conserve clădirea.

Aici cu respect găsesc de cuviință, Domnule Ministru, a da carenari deslușiri pentru a lămurii mai bine această dispoziție.

Turnul Goliei a suferit cu vremea felurite stricăciuni din pricina focurilor și a cutremurelor în urma cărora reparatorii găseau prilejul de a mai adăuga sau schimba câte ceva și aceasta pentru cuvântul că știința restaurării le era necunoscută fiind o știință nouă. În cele din urmă în anul 1855 călugării greci au mai retezat o parte din trântul, anume aceea care nu le insufla

destulă încredere ca trăinicie și peste zidăria rămasă au mai înălțat turnul încă cu 17 m. făcându-l în total cu învelitori cu tot de 50 m. înălțime . . . . .*

În urma dezivului mai multor comisii s-au luat măsuri pentru dărâmare, lucrare cu care am fost însărcinat de ministru și dând jos toată zidăria adăugată la 1855 de călugării greci am ajuns la partea veche a turnului.

După cum am avut onoare, Domnule Ministru, a supune la cunoștință Domniei Voastre în diferite rânduri partea aceasta veche a turnului s-a păstrat și se restaurează.

Dar ea e numai o parte a turnului din secolul al 17-lea. Aici se pune întrebarea dacă restaurarea trebuie să cuprindă și rezidirea părții dispărute, adică dacă turnul trebuie readus în starea sa primitivă sau dacă trebuie să se consolideze și restaureze numai partea aflată astăzi în ființă.

Aceasta e o chestiune de mare însemnătate că de la dânsa atârnă tot succesul restaurării.

În timpul din urmă s-au făcut mari greșeli întinzându-se cam departe principiul restaurării. Așa s-a ajuns a se completa un edificiu atunci când nu rămăsese decât o mică parte din trântul. De asemenea s-a ajuns a se rezidi din nou clădiri dispărute cu totul.

E ușor de înțeles că în chestiuni de arheologie monumentală unde aproape fiecare clădire își are caracterul său propriu, completarea în mare parte sau refacerea unei clădiri servindu-se pentru aceasta cu elemente luate prin analogie de la alte clădiri de genul său, opera ce rezultă nu poate fi decât creațiunea unor studii aprofundate a stilului clădirii ea va fi cel mult concepută în felul clădirilor de genul său, dar nu va fi niciodată clădirea înseși pe care am voit să o reînviem. Ea nu va fi decât produsul unui capriciu al artistului restaurator și odată zidirea terminată ar fi să o predăm urmașilor noștri ca pe o icoană adevărată, o stare primitivă a monumentului.

Aceasta e o falsificare adusă și istoriei și artei . . . . .* Astfel când ne atingem de o clădire, respectul trecutului, a suvenirurilor istoriei artei trebuie să fie nota dominantă a lucrărilor de această natură, să nu se modifice nimic să nu se atingă nimic, să se consolideze înainte de toate, să se reedifice cât mai puțin și aceasta numai pe părți din clădire dar niciodată în total. Completările mai cu seamă se fac având o trebuință simțită și reclamată pentru serviciul monumentului sau când s-a schimbat destinația sa primitivă.

Așadar, în cazul de față cu restaurarea Goliei dacă s-ar completa turnul în toată înălțimea sa, ar fi a se rezidi o parte dispărută și care e destul de importantă în raport cu înălțimea totală a edificiului. Rezidirea aceasta nu e reclamată de nici o trebuință simțită ce ar cere o cheltuială constituitoare și, ce e mai mult după principiile de restaurare, completarea sa ar fi rezultatul unei fantezii care ar falsifica natura artei.

De aceea am adoptat, Domnule Ministru, măsura de a păstra partea veche care are un interes istoric neîndoielnic; a se restaura în adevăratul caracter lucru foarte sigur de altfel căci aproape toate elementele trebuincioase pentru această imi sunt cunoscute în urma cercetărilor ce am făcut asupra monumentului înseși și apoi a se înveli pentru a-i asigura trăinicia, Turnul astfel restaurat va putea totodată servi și de clopotniță.

Cât pentru circulațiunea publicului pe sub turn pentru care imi cereți a imi da avizul aceasta se va întrerupe de la sine când s-ar începe restaurarea, iar de nu, în partea despre apus a cetățuiei e o spărtură în zid pe unde ar putea circula publicul. Trecerea pe sub turn s-ar opri astfel și s-ar evita nenorociri de care ați fost pus în cunoștință la timp.

Dacă voiți, Domnule Ministru, ca nemărginita Domniei Voastre îngrijire pentru monumentele țării să aibă rezultatul practic și folositor, trebuie ca creditele încuviințate să nu aibă de țintă părtinirea câtorva clădiri în paguba științei și a bunei chibzuiei care trebuie să ocrotească monumentele întregii țări.

Clădirile istorice au împărțit soarta țării străbătând împreună veacuri de restriște. Ele au fost lăsate în părăsire servind pradă focurilor, a cutremurelor și a vremurilor rele și astăzi când națiunea română chemată la o epocă de strălucire renaște deodată ca prin farmec e drept ca suvenirile neamului să fie și dânscele chemate la o viață nouă — să li se asigure trăinicia.

Îngrijirea peste măsură ce s-ar pune pentru unele, lăsând pe cele multe în părăsire ar fi păgubitoare și statului și monumentelor, căci până să le vin rândul la o restaurare completă multe din tranșele pot dispărea și pentru că restaurarea învinsă prea departe duce la cheltuieli zadarnice și falsifică caracterul monumentului. În asemenea caz de multe ori artistul restaurator dând câmp liber închipuirii sale dintr-un sentiment de egoism produce de la sine, inventând lucruri de fantezie în loc de a fi sclavul credincios al artistului creator. . . . *. Să păstrăm monumentele în forma lor adevărată, dar nu să le ștergem pecetea adevărului pe care nici barbarii n-au atins-o. Ele merită o viață mai bună pentru că sunt simbolul concepției neamului și firul care ne leagă cu trecutul — și numai cultul trecutului ne dă încredere pentru viitor.

* Rupt în original.

Sper, Domnule Ministru, că în vederea micului cost al restaurării turnului și a cetățeniei Golia pentru care am avut onoare a vă prezenta un deviz estimativ cu raportul meu nr. 1 de la 14 ianuarie 1890 în valoare de 26.300 lei veți binevoi a încurziința liberarea unui credit pentru continuarea restaurării și a degaja turnul de schelele ce-l înfășoară astăzi și care ar fi un pericol chiar pentru trecătorii din stradă căci lemnele au început a putrezi.

Acestea fiind relațiunile ce aveam să vă dau vă rog respectuos, Domnule Ministru, a primi încredințarea distinselor mele sentimente și a dezoziunii ce vă port.

Arhitectul diriginte

ss. N. Gabrielescu

Arh. St. Buc., fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dosar 789/1891, f. 77—81. Orig.